

leme koji iskrsavaju usljed protestanskog pristupa biblijskoj poruci i tako postaje neaktualna za čitaoce koji ne žive u protestantskoj sredini. Stoga su hrvatski bibličari s pravom odabrali Harringtonov uvod u NZ koji ne pati od polemike protiv protestantizma niti je opterećen poviješću istraživanja pojedinog pitanja ili preobilnom bibliografijom.

4. Kad bismo trebali primijeniti kategorije »tradicionalnog« ili »progresivnog« katoličkog bibličara, valjalo bi reći da je Harrington *umjereni i razboriti progresist koji piše čitko, jasno i lagano*. Ne samo u ovoj knjizi nego i u drugim djelima.¹¹

KLASIČNA KULTURA ISLAMA

Jerko Barišić

U relativno kratkom vremenskom razmaku od svega četiri godine u Zagrebu su izdane dvije odlične islamske stvari. Prva je *Kur'an Časni* — najveća sveti-nja muslimana, posebno Arapa, i dragulj cjelokupne kulturne baštine čovje-čanstva. A druga je djelo Nerkeza Smailagića: *Klasična kultura Islama*. Ove dvije knjige doista idu zajedno. O *Kur'anu* ne treba govoriti. *Kur'an je Kur'an*. Tim je sve rečeno. Ali njega treba shvatiti, razumjeti. A upravo to nam dostojno čini značajno Smailagićevo djelo. U Jugoslaviji živi preko tri mili-juna ljudi muslimanske vjere, a daleko više onih koji je visoko poštuju i cijene te je žele поблиže upoznati. No literatura o Islamu nam je vrlo oskud-na. Dok smo sami *Kur'an* imali prevedeni na naš jezik i prije rata, dotle smo u stručnoj literaturi o Islamu vrlo siromašni i poslije rata. Ono što imamo općenito su kraće, nepotpune stvari, ili pak popularnog karaktera. Od novih stvari vrijedno je spomenuti od katoličkih autora Doppelhammera, Jablano-vića, Kustića, a od muslimanskih nedavno s francuskog prevedeni *Uvod u Islam* od Muhameda Hamidullaha. No Smailagićevo djelo ih bez sumnje sve nadvisuje. Ne samo opsegom, materijalom, nego i stručnošću, dubinom, kva-litetom, tako da može zadovoljiti i najizbirljivije intelektualne sladokusce.

Inače *Klasična kultura Islama* zamišljena je u dva sveska. Prvi je evo ugledao svjetlo dana, dok se drugi još nalazi u tisku. Izdani prvi svezak ima šest stotina stranica svrstanih u dva dijela: uvod, tekstovi. Uvod (120 stranica) stvarno je duboka studija, monografija o Islamu, potpuno stručna, nimalo popularna. Pogledajmo je!

Prvo je poglavlje Uvoda: *Opće odrednice Islama*. Tu se Smailagić drži Goiteinove četveročlane diobe, koja je inače usvojena kao najbolja. Naime Islam je oblik arapske samorealizacije, novi oblik monoteizma, temelj političkog zajedništva, te nova svjetska civilizacija. Islam je doduše plod arap-skog genija, izrašćuje iz arapske podloge. No već od prastanovnika Arabije on sakuplja najviša dostignuća monoteizma koja će kao kamenčić u mozaik utkati u svoj religiozni sustav. Ali Islam nije lokalna novina, njegova nam-jera i misija je univerzalna. I u slijedu prethodnih monoteističkih religija on

¹¹ Harrington je napisao tri sveska uvoda u SP: opći uvod, uvod u SZ i uvod u NZ. Ovdje smo prikazali hrvatski prijevod njegova uvoda u NZ. Već je preveden i opći uvod te uvod u SZ i rukopis čeka u Kršćanskoj sadašnjosti na objavljivanje.

Ostala Harringtonova djela:

Explaining the Gospels (Tumačenje evanđelja), New York, Paulist Press;

What is the Bible (Što je Biblija), New York, Paulist Press, 1963;

A Key to the Parables (Ključ za parabole), New York, 1964;

The Gospel According to St. Luke (Tumačenje evanđelja po Luki);

The Promise to Love (Nauka Biblije o braku);

Come, Lord Jesus. A Biblical Retreat, (Biblijske duhovne vježbe), London, Geoffrey Chapman, 1968, 207 str.;

The Path of Biblical Theology, (Biblijska teologija), Dublin, Gill and Macmillan, 1973, X plus 438 str.

će nastaviti po načelu: jedan Bog jednom čovječanstvu jednu poruku. Islam bi bio njegova zadnja i konačna objava — nastavak, sinteza, ispravak i usavršenje predašnjih. No religiozna stvar neizbježno upućuje političkom planu. Država je u funkciji velike religiozne svrhe. Odatle ideja jedinstvene muslimanske zajednice koja je bitno religiozno uvjetovana i strukturirana. Ona nije administrativno-teritorijalna nego religiozno-ideološka. Iz toga pak nova svjetska civilizacija nastala miješanjem narodâ i civilizacija.

U drugom poglavlju autor prikazuje temeljni princip Islama: Bog jedan jedini. Ističe se apsolutna transcendencija Boga. Ali se odbacuje Trojstvo. Relacija između Boga-oca i Boga-sina bila bi antropomorfizam i bogohuljenje. Slijede dokazi o egzistenciji. Pisac će se dulje pozabaviti problemom Boga i sudbine. Musliman se u zapadnoj svijesti izjednačuje s pristašom fatalizma. Ta rezignacija, tj. predanost Bogu, njegovoj volji i predodređenosti nije bez osnova (49). U tome će se razviti dvije struje: qadariti (blaži) i gabriti (krući).

Treće poglavlje posvećeno je čovjeku. On je u centru pažnje Islama. Islamsko učenje zagovara totalitet čovjekove egzistencije, njegov ovozemni i onozemni aspekt. Čovjek je psiho-somatsko biće s transcendentnom perspektivom. Islamu je strano mišljenje da bi radi grijeha došlo do fatalnog raskida između Boga i čovjeka. Najveći produkt čovjeka je kultura. Islamska pak kultura, premda u sebi jedinstvena i povezana cjelina, rađa se iz susreta raznih naroda, njihovih običaja, tradicija i kultura — »islamski sinkretizam«.

Zatim se u četvrtom poglavlju raspreda o aspektima islamske duhovnosti. Ona sabire i odražava onaj veliki smisao Orijenta za refleksiju i kontemplaciju. Na islamsku duhovnost, razumije se, velik će utjecaj imati i helenizam. Iz helenističkog amalgama uostalom proizlaze i kršćanstvo i islam. Govori se zatim o spiritualističkom pristupu objavi, o linijama tumačenja vjere, filozofiji, misticismu.

U petom poglavlju autor govori o znanosti u islamskoj kulturi. Islamu je svojstven jedan duboki nagon za znanjem, što se tumači religioznom potrebom i intencijom (108). Islamska znanost je značajan element islamske kulture. To je ona po svom predmetu, metodi i rezultatima. Više orijentirana na sakupljanje i sistematizaciju građe, nego na stvaralačku razradu i sintetičku interpretaciju cjeline (111). Islamska teologija obuhvaća elemente vjere, kozmologiju, metafiziku, logiku, etiku i pravo. Tokom povijesti postoje i razne klasifikacije islamske znanosti.

Odlični Smailagićev prikaz Islama doista je klasična stvar. Do sada nismo imali tako stručnog cjelovitog prikaza Islama na našem jeziku, bar ne tako dobrog. Smailagić u tančine poznaje islamsku teologiju, filozofiju i znanost kroz svu povijest. Poznata mu je i sva literatura o Islamu koju znalački i kritički odmjerava, vrednuje te primjenjuje. Suvereno uklapa Islam u kompletnu svjetsku povijest, religiju, znanost, kulturu, i daje mu pravo mjesto.

Drugi dio knjige (gotovo pet stotina stranica) čine tekstovi. To je u stvari izbor iz djela najboljih suvremenih islamologa. Hrestomatija, enciklopedija Islama! Prava riznica koju je autor kao pčela probrao od najvrsnijih poznavalaca Islama. Za ovaj svezak profesor Smailagić je izabrao slijedeće materije: teologija, filozofija, znanost, dok je za drugi ostavio područja zajednice, države, prava, literature i umjetnosti. Ograničeni prostor našega kratkog prikaza na žalost ne dopušta da se posebno osvrnemo na pojedine tekstove iz *Klasične kulture Islama*.

Smailagić je prvim veskom svoje *Klasične kulture Islama*, bilo njegovim vlastitim uvodom, bilo tekstovima probranih islamologa, uvelike obogatio cjelokupnu našu znanstvenu literaturu, pogotovo religioznu. Time nas je sve ujedno i zadužio. I dok mu na tome izričemo duboku zahvalnost, želimo da što prije iziđe iz tiska i drugi svezak *Klasične kulture Islama*. Tako će onda ovo kompletno djelo u divnoj »islamskoj« boji moći resiti uz *Kur'an Časni* biblioteku svakog našeg intelektualca bez obzira je li musliman ili pripadnik druge vjere, ili je čak bez religije.